

Borówka, Józef

Niektóre aspekty reformy rolnej w powiecie łęczyckim

Notatki Płockie 42/1-170, 11-12

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NIEKTÓRE ASPEKTY REFORMY ROLNEJ W POWIECIE ŁĘCZYCKIM

21 lipca 1944 roku powstał w Moskwie Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego¹. Jego struktura organizacyjna wskazywała, że zamierza on pełnić rolę najwyższej władzy wykonawczej na terenach Polski zajmowanej przez Armię Czerwoną. Legitymizacji prawnej dla swej działalności poszukiwał Komitet w konstytucji marcowej z 1921 roku, która jednakże nie przewidywała istnienia tego rodzaju władzy nie pochodzącej z wyboru. Podstawy prawne działalności PKWN były więc niejasne co pozwalało powątpiewać w legalność podejmowanych przez to ciało działań. Pomimo tego, mając silne poparcie polskich komunistów wspieranych z kolei przez Armię Czerwoną, Komitet rozpoczął swą działalność od ogłoszenia tzw. "Manifestu PKWN do narodu polskiego". Manifest po raz pierwszy został ogłoszony przez radio moskiewskie dnia 22 lipca 1944 roku². Zawierał m.in. postulaty przeprowadzenia w Polsce reformy rolnej. Konkretnie kształty nadał jej w dekreście PKWN z dnia 6 września 1944 roku zatytułowanym "O przeprowadzeniu reformy rolnej"³. Dekret ten był zasadniczą podstawą prawną przeprowadzenia parcelacji w całym kraju, a więc i w powiecie łęczyckim.

22 stycznia 1945 roku do Łodzi przybyła grupa operacyjna Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, na czele której stał inż. W. Dobrowolski⁴. Podjął on działania zmierzające do powołania administracji rolnej na terenie województwa łódzkiego. Utworzył Wojewódzki Urząd Ziemi i powiatowe urzędy ziemskie, mianował komisarzy, których zadaniem było tymczasowe obsadzanie majątków podlegających parcelacji oraz mianował powiatowych pełnomocników dla spraw reformy rolnej. W dniu 20 lutego 1945 roku, inż. Dobrowolski wydał polecenie przystąpienia do wykonywania parcelacji.

W celu przyspieszenia prac związanych z podziałem ziemi, Ministerstwo R. i R.R. powołało także dnia 23 lutego 1945 roku, Wojewódzkiego Pełnomocnika dla Spraw Reformy Rolnej. Został nim działacz PPR - M. Potapczuk⁵.

Na teren powiatu łęczyckiego skierowano trzech pełnomocników: Kwapisza - członka SL, Fyszenberga z PPR i Stanisława Banaszkiwicza z PPS. Powołali oni tzw. kluczowych, którzy przejęli pod swoją opiekę 94 majątki z terenu powiatu, które w myśl zasad dekretu PKWN podlegały parcelacji⁶. Przekazanie ich nastąpiło protokołami. Dokonywano w protokołach opisów granic majątków, obszaru i rodzaju użytków rolnych, opisywano budynki i sporządzano imienne wykazy stałych pracowników folwarcznych. Od chwili przejęcia majątku, odpowiedzialność za niego ponosił kluczowy. Pełnomocnicy przejmowali także gospodarstwa poniemieckie mianując, w porozumieniu z wójtami poszczególnych gmin - tymczasowych zarządców.

5 marca 1945 roku przystąpiono do parcelacji majątku Sławęcina - była to pierwsza parcelacja dokonana w powiecie łęczyckim - a 24 marca parcelowanych już było 30 majątków⁷. Wskazuje to na szybkie tempo przeprowadzonych podziałów.

Postawa chłopów wobec reformy rolnej była różna. Jedni z radością przyjmowali ziemię, inni zajęli postawę wyczekującą, ale byli i tacy, którzy ziemi brać nie chcieli. W ramach powiatu zwrócono ogółem 2 000 działek⁸.

W celu zachęcenia chłopów do brania ziemi, urządzono na terenie powiatu szereg wieców z udziałem działaczy SL, PPS i PPR. Jeden z nich odbył się 2 marca 1945 roku w remizie Straży Pożarnej w Grabowie⁹. Udział w wiecu wzięło 800 osób z terenu gminy, a do chłopów przemawiał działacz PPS Stanisław Banaszkiwicz. Nakłaniał chłopów do zakładania Spółdzielni Samopomoc Chłopska i nawoływał do przyspieszenia prac nad podziałem ziemi. Z kolei Stanisław Kaczmarek z PPR przedstawił historyczne znaczenie dokonywanych zmian i podkreślił rolę jaką może spełnić na wsi Samopomoc Chłopska. Wiece o podobnych programach odbyły się na terenie każdej gminy, a 25 marca zorganizowany został na Zamku w Łęczycy zjazd chłopów z całego powiatu¹⁰. Miasto było udekorowane flagami Polski i Związku Radzieckiego, a przy wejściu na dziedziniec zamkowy zbudowano bramę tryumfalną, na której widniał napis: "Pierwszy Zjazd Chłopski w powiecie łęczyckim w wolnej, demokratycznej Polsce". Zjazd otworzył przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej w Łęczycy - Zarębski. Po nim przemawiali: starosta Anna Jesse, Fyszenberg (PPR), Wawrzyniak (PPR) i Białas (SL). W swych przemówieniach podkreślali rolę Tymczasowego Rządu Narodowego w dokonywanych zmianach na wsi, wskazywali na znaczenie sojuszu ze Związkiem Radzieckim i piętnowali "zdradę rządu sanacyjnego i panów w Londynie". Podsumowaniem Zjazdu było uchwalenie czterech rezolucji: do Stalina, Bieruta, premiera Rządu RP - Osóbki-Morawskiego i do gen. Roli-Zymierskiego¹¹. Rezolucje zawierały podziękowania za dokonywane zmiany na wsi oraz przyrzeczenie wyżywienia miast i klasy robotniczej. Odśpiewaniem Roty zjazd zakończono.

Dodatkowym działaniem władz komunistycznych mającym na celu aktywizację chłopstwa było wysyłanie na wieś tzw. brygad robotniczych. Tworzyły je grupy robotników z Łodzi, Łęczycy i Ozorkowa delegowane przez PPR, PPS i SL. Pomagały one przy parcelacji majątków ziemskich. Na terenie powiatu pracowały 64 brygady robotnicze liczące 248 osób¹². Pomoc ta była bardzo istotna, ponieważ w terenie przebywało tylko dwóch mierniczych nie będących w stanie podać zadaniom jakie przed nimi postawiono¹³. Robotnicy pomagali również usuwać z folwarków byłych właścicieli, którzy niejednokrotnie wykorzystując nieświadomość pełnomocnika powiatowego, sprawowali tymczasowy zarząd nad swymi majątkami. Na przykład zarządcą majątku Miroszewice wyznaczony został inż. M. Budny - były właściciel tego folwarku, a zarząd majątku Kozubki sprawował również jego były właściciel - Bogucki¹⁴.

Przedstawione powyżej działania spowodowały, że parcelacja przebiegała w szybkim tempie. Jeśli na terenie gminy Topola do podziału było 13 folwarków¹⁵, a 21 marca 1945

roku rozparcelowano tylko jeden majątek Prądzew o powierzchni 55 ha, to 22 marca dzielono już majątki: Siedlec, Garbalin, Goszczynno i Skrzynki. Z podziału majątku Siedlec o powierzchni 50 ha skorzystało 13 rodzin, z pozostałych majątków o powierzchni ogólnej 109 ha skorzystało rodzin 27. Podobne tempo prac charakteryzowało inne gminy.

Różnice w wielkościach ziemi przeznaczonych do podziału były znaczne. Największym obszarem dysponowała gmina Mazew - 2560,7 ha i tam też liczba nadzielonych była największa - 260 osób, a najmniejszą gmina Chociszew - przydzielono tam 33,6 ha - 22 osobom¹⁶.

Z 99 folwarków przeznaczonych na cele reformy rolnej rozparcelowano 86. Wydzielono na cele kultury rolnej 10, a 3 majątki zwrócono właścicielom jako nie podlegające pod dekret o reformie rolnej¹⁷. Na przykład folwark Topola został przyznany z powrotem spadkobiercom właściciela Rupniewskiego, ponieważ przed wojną został prawnie podzielony między jego krewnych, a żaden z działów rodzinnych nie przekraczał obszaru 50 ha¹⁸. Ogólny obszar rozparcelowanych gruntów w powiecie łęczyckim wyniósł 12 837,6 ha i podzielono je pomiędzy 4 171 rodzin.

Lp.	Warstwa chłopska	Wielkość nadziałów w ha	Ilość rodzin korzystających z nadziałów
1	bezrolni	2325,0	630
2	służba folwarczna	6120,6	1470
3	karłowaci	548,2	211
4	małorolni	3088,2	1355
5	średniorolni	755,8	505
Razem		12837,6	4171

Źródło: Archiwum Państwowe w Łodzi - zespół, KW PPR, sygn. 1/VIII/13-14-15: zbiorcze zestawienie poszczególnych gmin powiatu łęczyckiego z rozparcelowanych majątków, pismo z dnia 23 IV 1945

Do 1 kwietnia 1945 roku reforma rolna w powiecie łęczyckim została zakończona²⁰. Rozpoczęto wydawanie aktów własności nowym właścicielom. Najszybciej otrzymali je chłopi z gmin Tum, Leśmierz, Tkaczew i Topola²¹. Podsumowaniem tych działań było uroczyste wręczenie aktów nadania ziemi wybranym przedstawicielom chłopstwa, które miało miejsce w Łęczycy dnia 16 kwietnia 1945 roku²². Miał to być symbol zakończenia reformy i gwarancja nienaruszalności własności chłopskiej. Udział w tej uroczystości wzięli między innymi: starosta Anna Jesse, pełnomocnicy dla spraw reformy rolnej, sekretarz KP PPR w Łęczycy, prezesi powiatowych zarządów PPS i SL oraz licznie zgromadzona ludność. Wygłoszono kilka przemówień, a ogólny ich ton podkreślał zasługi władzy "ludowej" w przeprowadzeniu reformy rolnej i "nienaruszalność" przyznanych nadziałów. Wojewódzki Pełnomocnik Raj stwierdził: "... reforma rolna została w 100% zrealizowana. Za chwilę zostaną rozdane akty nadania. Tego wam już nikt nie wydrze...". Starosta powiatowy A. Jesse pierwsze akty wręczyła Szybkowskiemu i Bartczakowi. Odśpiewaniem Roty uroczystość zakończono.

Komuniści polscy decydując się na przeprowadzenie reformy rolnej mieli na celu pozyskanie dla swej władzy chłopów i zneutralizowanie w ten sposób opozycji w terenie. Było to posunięcie dające korzyści polityczne, a nie przejaw troski o chłopą. Tworzenie w latach następnych, często pod przymusem, spółdzielni produkcyjnych było tego dowodem. Reforma miała także negatywne skutki ekonomiczne. Spowodowała utworzenie dużej ilości małych i niewydajnych gospodarstw rolnych, których nie było stać na prowadzenie nowoczesnej uprawy roli.

PRZYPISY:

¹ W. Roszkowski /A. Albert/, Najnowsza historia Polski 1914-1993. Warszawa 1995, s. 583.

² W. Pronobis, Polska i świat w XX wieku. Warszawa 1994, s. 293.
³ Dz.U. RP 1944, nr 4, poz. 17.

⁴ W. Góra, Reforma rolna w województwie łódzkim, "Rocznik Łódzki" 1965, t. X/XIII, s. 154.

⁵ W. Góra, PPR w walce o podział ziemi obszarniczej 1944-1945. Warszawa 1962, s. 224.

⁶ Archiwum Państwowe w Łodzi /dalej: AP-Ł/, KW PPR - Wydział Rolny, sygn. 1/VIII/13-14-15: sprawozdanie Fyszenberga z 8 III 1945 r., różne sprawozdania podaj różne dane dotyczące ilości parcelowanych majątków.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże, sprawozdanie starosty A. Jesse z 24 III 1945 r.

⁹ Tamże, sprawozdanie instruktora rolnego KP PPR w Łęczycy z 22 III 1945 r.

¹⁰ AP-Ł, KP PPR w Łęczycy, sygn. 6/VIII/ 1-2: sprawozdanie instruktora rolnego KP PPR w Łęczycy z 26 III 1945 r.

¹¹ Właściwe nazwisko Łyżwiński, skazany w 1927 roku na 6 lat więzienia za nadużycia finansowe, wydany także wówczas z wojska. Z ramienia komunistów przywrócony do służby wojskowej i mianowany marszałkiem Polski. Zob. J. Łojek, Kalendarz historyczny. Warszawa 1994, s. 563.

¹² AP-Ł, KW PPR - Wydział Rolny, sygn. 1/VIII/13-14-15: sprawozdanie starosty A. Jesse z 24 III 1945 r.

¹³ Tamże, sprawozdanie Pełnomocnika do Spraw Reformy Rolnej na powiat łęczycki z 19 III 1945 r.

¹⁴ Tamże, sprawozdanie Fyszenberga z 8 III 1945 r.

¹⁵ Tamże, sprawozdanie sekretarza KP PPR w Łęczycy, Gmerka z 22 III 1945 r.

¹⁶ Tamże, zbiorcze zestawienie poszczególnych gmin powiatu łęczyckiego z rozparcelowanych majątków z 23 IV 1945 r., podpis nieczytelny.

¹⁷ Tamże, sygn. 1/VIII/ 9-10: sprawozdanie instruktora rolnego KP PPR w Łęczycy Palpuchowskiego z 25 XII 1945 r.

¹⁸ W. Góra, PPR w walce... op. cit, s. 271.

¹⁹ AP-Ł, KW PPR - Wydział Rolny, sygn. 1/VIII/9-10: sprawozdanie instruktora rolnego KP PPR w Łęczycy Palpuchowskiego z 25 XII 1945 r.

²⁰ Tamże, sprawozdanie instruktora PUZ inż. A. Lewarskiego z 14 XII 1945 r.

²¹ AP-Ł, Wojewódzka Rada Narodowa, sygn. 176/11: sprawozdanie z działalności starostwa łęczyckiego z 24 IV 1945 r.

²² AP-Ł, KP PPR w Łęczycy, sygn. 6 VIII/ 1-2, protokół z uroczystości wręczenia aktów nadania własności ziemi chłopom powiatu łęczyckiego z 17 IV 1945 r.